

տաւորք քանի մ'անգամ ներմուծում կրելով՝ ձայներնին վերստին ստացան։ խուշափողջ մէջ աւարական փոփոխութիւնք եղան, այսինքն բորտացած ձայնակապերը փոքրեցան, Հատիճները (Granulation) տափացան, եւ թարախապալարը մաքրուեցան ու սպիացան։ Հիւանդ մը բոլորովին բժշկուած է։ այլոց պալարք կը սպիւնանան։ Հիւանդի մ'որ բաց ի խուշափողջ այտուցախտէն երկակողմանի թարթիչներու որբին (trachom) ունէր, քիչ ժամանակի մէջ քնադնդուաթթու տնկաղ գործածելով՝ աչաց ակտը դադարած է, ինչպէս կը ծանուցանէ Տր. Կութման (G. Gutmann)։

Ուսուցիչն ֆրէնքէլ փետրուար 7էն սկսեալ Համալսարանի Հիւանդանոցի մէջ, որուն վարիչն է, դարմանած է 1 Լիպոլյայի դեղով 7 խուշափողի այտուցախտ ունեցող Հիւանդներ, որոնց ական այնպէս ծանր էր՝ որ Բոխի գեղը չէր կրնար գործածուիլ։ Դոյն ֆուցիչն ալ օգուտ տեսեր է, բայց այս կարծ ժամանակի մէջ բոլորովին առողջանալ չէ տեսած, այլ լոկ բաւորում մը։ — Սակայն արդէն սկսան լուսիլ լուրեր թէ մեռնող ալ կ'ըլլայ այս դեղով դարմանուելով։



ԲՆԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԳՆՏՄԱՐԻԹԻՆԸ ԼԱՌԱՐՈՐՈՐԻԹԵՆԸ

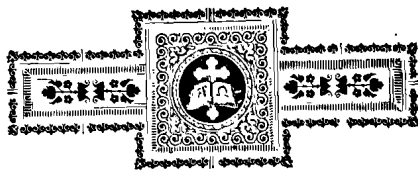
Էրեկտորական լուսոյ գտնուելէն ետեւ՝ առուեստական լուսաւորութիւնն իւր բարձրութեան կէտին Հասաւ։ Թէ մարդն երբ խաւարային մթութիւնը բոցոյ մը լուսովը փարատելու ձեռնարկեց՝ այսինի չէ. այսչափը միայն ստոյգ է, որ այն ատեն կրնար ասոր ձեռնարկուիլ, երբ գտնուէր Հուր պարաստելու արուեստը։ Բայց այս վերջին նախապատմական ժամանակի մէջ ինչպէս եւ Հաւանականաբար՝ Գաստարիի ըսածին Համաձայն, այնպիսի արուեստ միւն էր, որ փայտերն իրարու չդիելու պոլոյակութիւն կամ ճարտարութիւն ունենալու սահմանն ոչ ինչ իւրիք մ'անցնէր։ Եւստ վիճուած է թէ մեծ ուլկիտեան գիւտոց ժամանակ ելան յերեւան այնպիսի ցեղեր՝ որոնց կրակն անծանօթ ըլլար։ Հայրն Կոպիան իւր՝ « Գաստութիւն Լասրոնեան Կղզեաց » անուն գործոյն մէջ կը Համարի՝ թէ Ծոյն տեղւոյ բնակիչք Տրոյ վրայ գաղափար լուռնէին, մինչեւ որ Մակէլճան անոնց գիւղերէն մին այրեց՝ բնակչաց ստեպ գողութիւնը պատժելու նպատակաւ։ Վայրենիներն իրենց փայտակերա

խղիկները ծուխով պատեալ տեսնելով՝ կրակը փայտակեր անասուն մը կարծեցին եւ ջանացին առջեւն առնուլ, եւ այս առթիւ բազմաթիւ անգրէնածինք բոցերուն զո՛հ եղան։ Արուեստական լուսաւորութիւնը՝ թէեւ չզարգացած վիճակի մէջ՝ կը Հասնի մինչեւ Հոն, ուր կը Հասնին պատմական տեղեկութիւնք։ Հին Նգիպտացիք՝ Հոմերոսի ժամանակ ընչ գործածած միջոցին, կանթեղ, իւղածածակ փայտ եւ ռետնափայտ կը վառէին։ Ռետնափայտեայ ջահերն որոնց կիրարկութիւնը մինչեւ մեր ժամանակը Հասած է, ապա՜հով՝ հոն շատ ազգաց ծաղումն ու կործանումը տեսած է։ Մեղրամամ ու կարաձիւթը Հին ժամանակներն ալ կը գործածուէին օգտակարապէս. եւ որովհետեւ այս նիւթերս սովորական բարեխառնութեամբ անլոյծ վիճակի մէջ կը մնային, ուստի այն նիւթերով կը լեցնէին անմեջ եղէգներն եւ կնիւնը, որոնք կրնան մեր ճրագներուն կարապետները Համարուիլ։ Առաջին կանթոյ կանթեղաց կիրառութիւնը բրիտանեայք սկսած են, վասն զի ասոնք առաջին անգամ Հալածանաց ատեն այս տեսակը գետնափորելու մէջ գործածելու սկիզբ ըրին։

Վպուդէնս՝ յերկրորդ դարու՝ կը վկայէ թէ բրիտանեայք այլեւայլ արարողութեան օգտմանակ մեղրամամ կը գործածէին։ Մօտ ժերս Մորկենշպէնն բանաստեղծութեան մը մէջ ցուցուց որ ի դարուս՝ Կոստանդինոս Մեծ ծննդեան դիւշերները Բիւզանդիոնը կանթեղներով եւ մոմեղնօք լուսաւորել կու տար։ ԺԲ դարէն սկսեալ կաթոլիկէ եկեղեցւոյ մէջ թափօմ մոմերն ընդհանուր ընդգունելութիւն գտան, իսկ յիշատակական պալատս՝ Բողղբականութեան ծնանկէն ի վեր։ Լուսաւորութիւնը բովանդակ Միջին դարու մէջ յառաջդիմութեան եւ ոչ իսկ քայլ մ'առաւ եւ առնուլ ալ կալով չէր, վասն զի լուսաւորութեան զարգացման էական՝ ֆիզիկական եւ քիմիական պայմանները ձեռք ձգելու գիտութիւնը չկար։ Կանթեղօք լուսաւորութիւնը հազիւ 1789ին Արկանի ձեռք է ապէս կատարելագործեցաւ, երբ վերոյիշեալ անձը կանթեղի պատրուգակալին օգեմբենայն Տաղորդեց եւ ապակով կանխաւորեց։ Ասով անհնարին յառաջդիմութիւն կը սպասուէր, եւ հնարաւոր էր գիշերները լուսաւորել մեր այժմեան գաղափարին համաձայն։ Լանժ եւ Գարսը Արկանեան կանթեղը կատարելութեան ծագը Հասուցին. այն կատարելագործութիւնն առաւել եւս ծաւալեցաւ քարիւղի գտնուելովն։ Առաջին անգամ

Փարիզի փողոցները լուսաւորուած են ժե գաւուն վերջերը: Պերլինն իւր լուսաւորութիւնը Գրեմ Կայսրնարին է պարտական՝ զոր Փրեզիդէնտ Մեն վերջէն ընդհանրացուց: Լոնտոն լուսաւորեցաւ 1736ին: Կիցակաւ կամ քարածխէ կազ հանելու եւ վառելու փորձն առաջին անգամ ժե գարուն երկրորդ կիսուն Պէլէր Ըրաւ՝ որ նոյն ժամանակուան նշանաւոր քիմիագէտն երէն էր եւ մեծ ճոխութիւն էր ստացած իւր փէլիոֆայթօն լուսով: Քլայքընն եւ Հայէն իմացած էին որ քարածխէն տաքնալով վառելի կազ մը յառաջ կու գայ, բայց այս գիտս ալ գործնական հետեւութիւն մ'ունեցած չէր: Սակայն Լենտլէֆ 1767ին ցուցուց որ այս կազը խողովակներով ամէն տեղ կրնայ երթալ, եւ Փրեզ 1786ին ի Վիլհելմ Կոպիոյի ուսկներէ հանուած կազով մը խուցը կը լուսաւորէր: Նմանօրինակ փորձեր բրած էր եւ Լորտ Տունտոնայտ, բայց քարածխոյ կազի ճիւղին հիմը դրաւ 1792ին Մուրտը Սկոթլանդին, որ իւր տանը մէջ կազ մը կը վառէր ցուցնելու համար՝ որ այս եւեղանակաւ կրնայ գործածելի կազ հանուիլ: Մուրտը Սկոթլոյ գործատանց շատերուն մէջ մտեց կազով լուսաւորելը, եւ իւր յաջորդը՝ Գրէլ՝ արդի լուսաւորութեան տեսլիչը կրնայ նկատուիլ: Գրէլն այս ժամանակներս սոյն առարկայով կը զբաղէր ի Գաղղիա Լը Պոն, բայց յաջողութիւն չունեցաւ եւ իւր ստացուածքը կորցոյս: Ասոր աշխատութիւնքը գրգիռ եղան Յովհ. Վիլյէյըր Տիւմպլայն սոյն կարգի փորձերը շարունակելու, որ եւ յաջողեցաւ 1805ին հաստատել ի Լոնտոն բաժանագրական ընկերութիւն մը՝ Լոնտոնի մի մասն լուսաւորելու: Սոյն ձեռնարկութիւնը բազմաթիւ դժուարութեանց դէմ կուռելու հարկադրեցաւ. բայց շուտով ծաղկեցաւ. 1815էն սկսեալ Սեզոլեայքը փորձեցին անանոց ճարպէն կազ հանել, բայց այս փորձս այնպէս ապարդիւն եղաւ, ինչպէս եղած էր Փէլթօնիքոֆէրի փայտէ կազ հանելու փորձերը: Բարածխոյ կազի գործատներն ի Գերմանիա կառուցուած են՝ 1825ին ի Հաննովէր, 1828ին ի Տրէզտէն, 1830ին ի Ֆրանքֆուրդ. 1837ին ի Լայպցիկ: «Նեկտարական լուսոյ գառնելովն», կ'ըսէ Մորկենշտէն, «կազի լուսոյ հզօր միջակից մ'երեւան ելաւ»:

Այս երկու լուսերուն իրարու հետ ինչ յարաբերութեան մէջ ըլլալը սահմանել եւ ըստ արժանւոյն համեմատել՝ առաւել ազգապային է քան ներկային:



ԲԱՐՈՅԵԱՆ

ՄԱՅԻՍԻ ՅԱՄՆՈՒՎԵՐԸ

ԳՆՏՐՈՒՆ ՎԵՂ

(Ի Զ. ՀՐԻՇՓԵԼՏՅԸ)

(Ըրարեւոյսի մասին)



ԳԼՈՒԽ Բ.

Նանային մերկեր կը տիրէր անտառաց մէջ եւ զաշտաց վրայ: Ծառերը կը ծօծային յարմատուստ, եւ իրենց ճիւղերը սաստիկ շառաւամբ յերկիր կը խնարհէին: Երկիւղազին կը խուսէին լուսունը սաստիկ կարկառէն, եւ ոչ աներկիւղ ի փախուստ կ'աճապարէին անտառաց բնակիչը իրենց անդնդային սորերէն. անտառաց առուներն՝ որ գրէթէ միշտ մեղմ խորիւրով իրենց ընթացքը կը կատարէին, փրփրազէզ արեաց բուռն կատաղութեամբ կը յորդէին կ'որդէին եւ կ'ըլլային գերեզման այն ամէն կենդանեաց՝ որ իրենց յորձանաց կը հանդիպէին:

Այսպէս կը գտար հզօր մերկեր նաեւ յանտառին, որուն մէջէն նեղ եւ անձուկ կողմնական ուղի մը՝ գլխաւոր ճամբան կտրելով՝ շատ աւելի կարճ կերպով Օրմանի գլխէն Օրլէան կը տանէր: Միայն մրդկին սաստաշունչ շառաչիւնն եւ անտառի առուին խորիւրը լսելի էր. կենդանոյ մը հետքը չկար. եւ ո՛վ ալ կը համարձակեր ինք զինք այս փոթիլկին մասնել:

Այսու հանգիստը՝ յամր կը մտնար մարդ մը: Ծածկեալ կերպարանք մը թփոց մէջէն իրեն ճամբայ կը բանար: Լայնաշուրթն գլխարկ մ'իւր երեսը կը ծածկէր, խոշոր նիւթէ